

LEONINA – zapoczątkowane z polecenia papieża Leona XIII wyd. kryt. dzieł wszystkich św. Tomasza z Akwinu: *Sancti Thomae Aquinatis doctoris angelici Opera omnia iussu impensaue Leonis XIII P. M. edita* (I–, R 1882–), uznawane dziś za wzorcowe; wraz z edycją parmeńską (I–XXV, Parmae 1852–1873) i paryską (I–XXXIV, P 1871–1880, NY 1948–1950) zalicza się je do grupy tzw. editiones principales.

Wkrótce po ogłoszeniu encykliki *Aeterni Patris* (4 VIII 1879) Leon XIII w liście do kard. A. De Luca zadeklarował zamiar uruchomienia nowej edycji dzieł wszystkich św. Tomasza. 8 I 1880 powołał specjalną komisję, składającą się z trzech kard., której zlecił przygotowanie edycji spełniającej wymagania współczesnego edytorstwa, zwł. aby tekst opierał się nie na dotychczas użytkowanych wyd., ale na manuskryptach. Najbardziej aktywny członek tej komisji, kard. T. M. Zigliara, zorganizował grupę dominikanów, którzy podjęli prace nad projektem.

Z uwagi na dużą liczbę rpsów zdecydowano rozpocząć edycję od komentarzy do pism Arystotelesa. Jednak w praktyce ograniczono wykorzystanie rpsów do poprawienia wątpliwych partii tekstu. Dlatego pierwsze leonińskie t., zawierające komentarze św. Tomasza do *Hermeneutyki* i *Analitik wtórych* (t. I), *Fizyki* (t. II), *O niebie i świecie*, *O powstawaniu i ginięciu*, oraz do *Meteorologii* (t. III), choć ukazały się stosunkowo szybko (w latach 1882–1886), zasadniczo powtórzyły tekst rzymskiej edycji Piana z 1570, zainicjowanej przez Piusa V.

W tej sytuacji polecono komisji leonińskiej – zapewne uczynił to sam Leon XIII – przerwać prace na komentarzami arystotelesowskimi i zająć się przygotowaniem wyd. *Sumy teologicznej*. Podstawą miał być tekst Piana oraz rpsy przechowywane w Bibliotece Watykańskiej. Tym razem publikacja dziewięciu vol. dzieła Akwinaty, uzupełnionego o komentarze Kajetana, zajęła wydawcom 18 lat (1888–1906), ale i ona naraziła się na zarzuty, zwł. ze strony niem. historyków: L. Schütza i C. Baeumekera. Rzeczywiście, w edycji części I *Sumy teologicznej* nie zawsze podaje się poboczne wersje tekstu. Lepiej przedstawia się część I–II, ale pełny aparat krytyczny zawierają dopiero części: II–II, III i *Supplementum*.

Po wydaniu *Sumy teologicznej* komisja leonińska przystąpiła do edycji dzieła *Summa contra Gentiles*. W tym przypadku przestrzegano już wszystkich

zasad edycji krytycznej. Prace trwały bardzo długo – ostatni, trzeci vol. ukazał się dopiero w 1930.

Lata 1930–1965 to okres zastoju w działaniach komisji z powodu braku specjalistów od krytycznych wydań tekstu. Ukazał się jedynie t. XVI, zawierający indeksy do obu *Sum* (1948). W 1952 komisję podzielono na 3 sekcje: rzymską (Sancta Sabina), franc. (Le Saulchoir) i kanadyjską (Ottawa). W 1964 dołączono jeszcze dwie sekcje: amer. (New Haven) i hiszp. (Torrente, Valencia). W 1965 publikacją *Expositio super Iob ad litteram* (t. XXVI) zainicjowano nową serię edycji leonińskiej. Od tego czasu wzrosła efektywność prac komisji, kierowanej przez P. M. de Contensona.

Do 2004 ukazały się następujące t. wyd. leonińskiego:

I/1–2: *Commentaria in Aristotelis libros Peri hermeneias et Posteriorum analyticorum* (R 1982, 1989², I/1: *Expositio libri Peryermeneias*, I/2: *Expositio libri Posteriorum*);

II: *Commentaria in octo libros Physicorum Aristotelis* (R 1884, zamieszczone tam łac. tłum. tekstu Arystotelesa nie jest tym, które było znane św. Tomaszowi);

III: *Commentaria in libros Aristotelis De caelo et mundo, De generatione et corruptione et Meteorologicorum* (R 1886);

IV–XI: [...] *Summa theologiae* (R 1888–1903, IV–V: część I, VI–VII: część I–II, VIII–X: część II–II, XI: część III; zawierają tekst dzieła św. Tomasza z komentarzami kard. Tomasza de Vio, zw. Kajetanem);

XII: *Supplementum* (R 1906, dopełniający treść zbiór sporządzony przez uczniów Tomasza);

XIII–XV: *Summa contra Gentiles* (R 1918–1930, z komentarzami Sylwestra z Ferrary);

XVI: *Indices auctoritatum [...] integros tomos IV–XV* (R 1948);

XXII/1–3: *Quaestiones disputatae de veritate* (R 1970–1976);

XXIII: *Quaestiones disputatae de malo* (R 1982);

XXIV/1: *Quaestiones disputatae de anima* (R 1996);

XXIV/2: *Quaestio disputata de spiritualibus creaturis* (R 2000);

XXV/1–2: *Quaestiones de quolibet* (R 1996, I: *Quodlibet VII–XI*, II: *Quodlibet I–XII*);

XXVI: *Expositio super Iob ad litteram* (R 1965);

XXVIII: *Expositio super Isaiam ad litteram* (R 1974);

XL: *Opuscula I* (XL/1: *De errores Graecorum*, R 1967, zawiera zbiór tekstów pt. *Libellus*, przedstawiający nauczanie Greków na temat Trójcy Świętej, zredagowany prawdopodobnie przez Mikołaja Durazzo. Na tym materiale w swych polemikach opierał się Tomasz; XL/2: *De rationibus fidei ad Cantorem Antiocheum*, R 1968; XL/3: *De forma absolutionis*, R 1968; XL/4: *De substantiis separatis*, R 1968; XL/5: *Expositio super primam et secundam Decretalem ad Archidiaconum Tudertinum*, R 1968);

XLI: *Opuscula II* (XLI/1: *Contra impugnantes Dei cultum et religionem*, R 1970; XLI/2: *De perfectione spiritualis vitae*, R 1969; XLI/3: *Contra doctrinam retrahentium a religione*, R 1969);

XLII: *Opuscula III* (R 1979; zawiera: *Compendium theologiae seu brevis compilatio theologiae ad fratrem Raynaldum* (wstęp: 5–73, tekst: 83–191); *De articulis fidei et ecclesiae sacramentis ad archiepiscopum Panormitanum* (wstęp: 209–241, tekst: 245–257); *Responsio ad magistrum Ioannem de Vercellis de 108 articulis* (wstęp: 263–275, tekst: 279–294), *Responsio ad magistrum Ioannem de Vercellis de 43 articulis* (wstęp: 299–320, tekst: 327–335), *Responsiones ad lectorem Venetum de 30 et 36 articulis* (wstęp: 299–320, tekst: 321–324, 339–346), *Responsiones ad lectorem Bisuntinum de 6 articulis* (wstęp: 349–352, tekst: 355–356), *Epistola ad ducissam Brabantiae* (wstęp: 361–371, tekst: 375–378); *De emptione et venditione ad tempus* (wstęp: 383–390, tekst: 393–394); *Epistola ad Bernardum abbatem casinensem* (wstęp: 399–409, tekst: 413–415), *De secreto* (wstęp: 475–483; tekst: 487–488), *De regno ad regem Cypru* (wstęp: 421–444, tekst: 449–471));

XLIII: *Opuscula IV* (R 1976, zawiera: *De principiis naturae* (wstęp: 5–33; tekst: 39–47), *De aeternitate mundi* (wstęp: 53–81, tekst: 85–89), *De motu cordis ad magistrum Philippum de Castro Caeli* (wstęp: 95–123, tekst: 127–130), *De mixtione elementorum* (wstęp: 135–152, tekst: 155–157), *De operationibus occultis naturae ad quendam militem ultramontanum* (wstęp: 163–179, tekst: 183–186), *De iudiciis astrorum* (wstęp: 189–197, tekst: 201), *Liber de sortibus ad dominum Iacobum de Tonengo* (wstęp: 207–226, tekst: 229–238), *De unitate intellectus contra Averroistas* (wstęp: 247–287, tekst: 291–314), *De ente et essentia* (wstęp: 319–365, tekst: 369–381), *De fallaciis* (wstęp: 385–400, tekst: 403–418, w kontekście XX-wiecznych badań uchodzi

za dziełko nieautentyczne), *De propositionibus modalibus* (wstęp: 385–400, tekst: 421–422, podobnie jak poprzednie, dziełko to uchodzi obecnie za nieautentyczne);

XLV/1: *Sententia libri De anima* (R 1984);

XLV/2: *Sententia libri De sensu et sensato* (R 1985);

XLVII/1–2: *Sententia libri Ethicorum* (R 1969, I: *Praefatio. Libri I–III*, II: *Libri IV–X. Indices*);

XLVIII/1: *Sententia libri Politicorum* (R 1971);

XLVIII/2: *Tabula libri Ethicorum* (R 1971);

L: *Super Boëtium De Trinitate* (wstęp: 1–67, tekst: 75–171), *Expositio libri Boëtii De hebdomadibus* (wstęp: 235–264, tekst: 267–282) (R 1992).

W planach lub w przygotowaniu pozostają następujące t.:

XVII–XX: *Super IV Sententiarum*;

XXI: *Quaestiones disputatae de potentia*;

XXIV/3: *Quaestiones disputatae de virtutibus, et cetera*;

XXVII: *Super Psalmos*;

XXIX: *Super Ieremiam et Threnos*;

XXX: *Super Matthaëum*;

XXXI: *Super Ioannem*;

XXXII–XXXV: *Super Epistolas Pauli Apostoli*;

XXXVI–XXXIX: *Glossa continua super Evangeliam (Catena aurea)*;

XLIV: *De decem praeceptis. Super Credo. Super Pater. Super Ave Maria. Sermones. Principia*;

XLVI: *Sententia libri Metaphysicae*;

XLIX: *Super librum De causis. Super librum Dionysii De divinis nominibus*.

P.-M. de Contenson, *L'édition critique des oeuvres de saint Thomas d'Aquin*, BPM 10–12 (1968–1970), 175–186, 13 (1971), 128–130, 14 (1972), 85–86; tenże, *Documents sur les origines et les premières années de la Commission Léonine*, w: *St. Thomas Aquinas 1274–1974. Commemorative Studies*, Tor 1974, II 331–388; tenże, *Principles, Methods, and Problems of the Critical Edition of the Works of Saint Thomas as Presented in the L. Edition*, TvF 36 (1974), 342–364; J. P. Reilly, *The Leonine Commission and the Seventh*

Centenary of Saint Thomas Aquinas, w: Thomas and Bonaventure. A Septicentenary Commemoration, Wa 1974, 286–294; J. A. Weisheipl, Friar Thomas d'Aquino. His Life, Thought, and Work, GC 1974 (Tomasz z Akwinu. Życie, myśl, dzieło, Pz 1985); L.-J. Bataillon, La Commission Léonine à Grottaferrata (1973–1977), AFrH 70 (1977), 569–571; Probleme der Edition mittel- und neulateinischer Texte, Boppard 1978; L. J. Bataillon, L'Édition L. des oeuvres de saint Thomas et les études médiévales, w: Atti dell' VIII Congresso Tomistico Internazionale, R 1981, I 452–464; P.-M. Gy, Le texte original de la Tertia pars de la „Somme Théologique” de S. Thomas d'Aquin dans l'apparat critique de l'édition l.: le cas de l'eucharistie, RSPT 65 (1981), 608–616; M. Turrini, Raynald de Piperno et le texte original de la Tertia Pars de la „Somme Théologique” de S. Thomas d'Aquin, RSPT 73 (1989), 233–247; L.-J. Bataillon, Le edizioni di Opera omnia degli scolastici e l'edizione leonina, w: Gli studi di filosofia medievale fra otto e novecento, R 1991, 141–154; G. Emery, Bref catalogue des oeuvres de saint Thomas, w: J.-P. Torrell, Initiation à saint Thomas d'Aquin. Sa personne et son oeuvre, Fri 1993, 483–525.

Tomasz Pawlikowski